

TRÜ

NSV Liidu ajaloo kateeder

Kultuurkapitali kodanluse
reaktsioonilise kultuuripoliitika
teooriastana 1925. - 1940. a.
(diplomitöö)

Ojala, Regina
ajaloo os. V kursus

TRÜ NSV Liidu ajal.
kat. n. 1319.

Tartu 1957

Lisjuhatus

" Igas rahvuslikus kultuuris on kas meil väljaarenematud demokraatliku ja sotsialistliku kultuuri elemendid, sest igas rahvuses on töötavad ning ekspluatavitavad hulgad, kelle elutingimused paratamatult tekitavad demokraatliku ja sotsialistliku ideoloogiat. Kuid igas rahvuses on ka kodanlik kultuur (enamasti aga veel mustasajaline ja krii-kaalne) — sealjuures mitte ainult "elementide" näol, vaid vali-tseva kultuuri näol"

¹ N. J. Lenin, Teosed, 20. kd., lk. 8.

See demini tuntud sünkroon kahe kul-
 tuuri almasolust neiu rahvuskul-
 tuuris kapitalismi tingimustes on
 täielikult kehtiv ka Eesti kohta
 kodanliku võime aastal. Iga
 maa kodanlus aga eitab erineva-
 te kultuuride almasolu. See on
 kehtiv ka Eesti kodanluse kohta.
 Ka Eesti kodanlus propageeris,
 et ei ole almas naerulikke
 klasse, on almas vaid üks
 Eesti rahvas, mille on ühtne
 rahvuslik kultuur. Rahvuslik
 kultuurivõim on kodanluse
 näis reaktsiooniliseks võim-
 us, mille eesmärgiks oli vinnu-
 tada tööliste klassitavadust.
 Kodanliku "üldrahvus-
 like" kultuuritendentside astusid
 vastu Eesti progressiivsed kultuuri-
 tiged, kes näjendasid oma
 ajastu eskindlikke vaateid,
 paljastasid kodanliku "üld-
 rahvalike" kultuuri loomungit
 ja näitasid selle klassisolu.

Progressiivne kultuur Eestis
 arenes järjest travnevate klassi-

nastualude taustal, lähi lüüa -
 saamiste ja pettumuste, kusjuures
 tema nastoaks oli mitte ainult
 kodanlik kultuur, vaid ka kodanlik
 nõimeaparatuur. Kodanlus
 kasutas progressiivse kultuuri esin-
 dajate vastu mõitlemiseks kõiki
 võimalikke abiseid ja kaardid
 tõkestus- ja survevahendeid. Üks
 lühike vahendite seires demagogias
 selliste fraasidega, nagu "rahvus-
 tuisklus", "demokraatia". Vende
 jaoks, keda see demagogia pet-
 ta ei suutnud, olid aemas selli-
 sed "argumendid", nagu töölis-
 liikumise tegelaste mahalaskmised
 jne.¹

Arvamus, kus sarneti toimus
 mõtlus natsionilise kodanliku
 kultuuri ja demokraatliku kultu-
 uri vahel, oli ka 1925.a. asuta-
 tud kultuurkapital.

Et mineviku kultuuripära-
 ndisse suhtumise küsimus on täna-
 päeval äratanud suurt huvi

¹ "Siip ja vasar", 1957, nr. 16.

avalikkus, sellepärast ei saa väikides nööda minna ka kultuurkapitali tegevusest, sest ta moodustab ühe osa Eesti progressiivsete kultuuritegelaste mõtlusest Eesti rahvuskultuuri edasiarendamise eest.

Kahjuks on käesolev teema varem täiesti lähi töötamata, sest kirjandusteadlased ega ka teised ei ole vaevalt võtnud tutvuda selle küsimusega. Tutõttu on selle teema kõitlemine siinkohal täiesti esmakordne, oma komplitserituse tõttu ka mitte kangeltski ammendam.

Muine ülesanne selle diplomitöö kirjutamisel on näidata, mida kirjutas enesest kultuurkapital, kuidas ta loodi, missugused alid ta tegevuse ülesanded ja töö tulemused, ning lõpuks, mille hu- me ta tunis ja kaitses. Täõ suab omale esmärgiks astuda esimene samm selle suunas, et õigesti hinnata kultuurkapitali tegevust.

Kultuurkapitali tegevusele igakülgsu ja põhjaliku hinnangu

andmine nõuab melgi põhjalikumat
materjalidega tutvumist ning selõetku
on arusaadav, et minu töös ei ole
selle tuma kohta kaugeltki mitte
kõne äeldud.

Diplomitöö kirjutamiseks kasu-
tasin peamiselt kultuurkapitali
aruandeid, "Riigi Teatajat", "Päeva-
leht" nastava ajajärgu aastakäike,
EMV ORKk-s leiduvaid materjale
kultuurkapitali kohta kodanlike
Eesti Haridus- ja sotsiaalministeeriumi
fondis ja üksikuid artikleid
ajakirjadest "Looming", "Teater",
"Kunst ja kirjandus", "Näim ja
vaim" jne, mis kajastavad kultuur-
kapitali tegevust.

Kahjuks oli minu kasutusel
olev kirjandus lünklik, sest era
kultuurkapitali tegevuse aruandeid
püüdnud alates 1935. a. Kuna kõrge
enam ja kõige paremat materjali
oli saada just kirjanduse siht-
kapitali kohta, ja kuna käes-
oleva tuma lähendamisel enam
su keskk lähtsuse, siis liial töös
naatlust peamiselt kirjanduse
sihtkapitali tegevus.

I pt.

Kultuurkapitali asutamine ja tegevus kuni 1934. aastani

On olemas niide sellele, et kultuurkapitali asutamine mõte algatas F. Fuglase poolt juba kodanliku rahariigi algusaastail, 1919. a., kuid sai looks alles 1926. a. mil-lal Riigikogu võttis vastu kultuurkapitali asutamise seaduse. Kuus aastat "redigeeris" Riigikogu komisjon seda seadust ja leidis ühe-ka rahandusele selle vastuvõtmise tagasilükkamiseks. Eesti kultuuri-elu majanduslik külg aga laostus

¹ „Üliõpilaselt“, 1926, nr. 7, lk. 102.

aasta aastalt. Iga uus riigiulane sisaldas üha uusi kärpinisi kultuuride tootamises ja edasiarendamises. „Mii kultuuride en hinge raakunas. Po-raare trükitakse mil kõige rohkem 500-700 eksemplari. Kultuurkapitali summadest aga annaksime suuul hulgal raamatuid välja, korraldaksime kunstinäitusi, raamatunogu-de nõrgu üli maa. Kultuurkapital ja temaga seotud küsimused on nii tähtsad, et mist kuidagi nõuda si tohi minna, iga nende-ga niimitada.“¹ Selliseid signaale ilmus ajakirjanduse nurgudil sage-li. Mis sundis siis Eesti kodanlusest just 1925. a. loostama kultuur-kapitali asutamist?

1924. a. 1. detsembri rehvastatud ülestõus hirmutas Eesti kodanluse ära, sest ta näitas töölisklassi aktiivsuse tõusu. Sellepärast piüdis Eesti kodanluse edaspidi tugevdada oma positsiooni nii majandus-, poliitilises- kui ka kultuurilises.

¹ „Päevaleht“, 1922, nr. 302, lk. 2.

just nimesse esmärgi saavutamiseks
asutatigi kultuurkapital.

1925. a. ilmus „Päevalehes“
teade, et riigivanem oli ühe
Kijanine Lüde juhatus liikme
nime juurde kutsunud, et tutvus-
tada teda kultuurkapitali asu-
tamise seaduse ulnõuga, mille ta
oli isiklikult kokku seadnud. Ta
oli saoninud, et see ulnõu lähi
autataks ja temale siis tagas-
talaks. Kijanine Lüt asus ühes teis-
te kultuuri tegelastega ulnõu läbi-
vaatamiseks. Üldi rõõmsad, et asu-
taid varjusurmas olnud kultuur-
kapitali asutamise mõte ellu viia.
Kultuuri tegelased tegid seaduseul-
nõusse täiendusi ja saatsid selle
siis riigivanemale tagasi. Mõne
päeva pärast said nad ul-
nõu tagasi niisugusena, nagu see
riigivanemal oli varem kokku
seatud. Isegi üks mõtet sigar
kijavahemärk, mis kijani ühel
ära alid parandanud, esi-
nes jälle oma endises kohas.¹

¹ „Päevaleht“, 1926, nr. 64, lk. 8.

Nü töötati kodanuse näite järgi riigivanema ja kultuuriringkondade poolt „koos“ välja kultuurkapitali asutamise seadus. See kinnitati Riigikoogu poolt 5. veebruaril 1925. a. Toon siin ära mõned §§ kultuurkapitali asutamisseadusest.

§ 1

esti kultuurkapitali ülesanded on:

a) luua, ülval pidada ja toetada asutusi, mille ülesanded on teaduse või kunstide edendamine, tutvustamine ja propageerimine, kunstilise hariduse andmine, rahvahariduse tõstmise ja rahakultuuri arendamine.

b) toetada ja toetada teaduslikke, kunstilisi ja rahva rahakultuuri arendavaid ettevõtteid.

c) toetada kultuuritöötajaid, kellel on oma erialal silmapaistvaid teoseid, samuti ka surma korral nende perekondi.

d) toetada isikuid, kes teaduse, kirjanduse või teiste

11

kunstide alal andekust ning edasi-
püüdlisusest vältimiseks ja oma
erialal täiendamist vajavad.

c) toetada asutusi ja ettevõtteid,
mille ülesandeks on rahvauskultuuri
tegelaste mälestuse jäädvustamine.

§ 2

esti kultuurkapitali moodustavad:

a) riigi poolt ulatuse korras
määratud summad.

b) kultuurkapitali alusel selle
sadause alusel võetud maksud.

c) sissetulekud kultuurkapi-
tali ettevõtetest ja parandusest.

d) kultuurkapitali jaoks määra-
tud annetused ja parandused.

§ 3

piiritusest ja määramisest tulu-
dest määratakse kultuurkapitali
huuks 1926. a. alates 2,5%. Välis-
maalt sissetulevate alkohoolsete
jookide pealt võetakse kultuur-
kapitali maksu 10% suuruses nende

tallimaksust Rahandusministeeriumi poolt määratud korras.

§ 4

trahvirahad, mis saadakse inimestelt, kes nohtu poolt karistatakse jaoonud olekus ilmumise pärast avalikku kohta, arvatakse kultuurkapitali sissetulekuks.

§ 5

aktsiisimaksu alla kuuluva tubana ja - saaduste poolt nõutavat kultuurkapitali maksu 3% summas aktsiisimaksust. Maks nõutakse sisse ühes aktsiisimaksuga rahandusministri korraldusel.

§ 6

kõigilt trahteriasutustelt võetakse kultuurkapitali maksu 5% ulatuses.

§ 7

kinode ja muude lõbustus -

asutuste poolt nõutakse kultuurkapitali
maksu lõbustusmaksu % suuruses. Kul-
tuurkapitali maksust jäävad vaba-
ks etendused, mida korraldatakse
haridus- või kunstiorganisatsioonide
poolt.

§ 9

Eesti välispaastiga välismaale sõitja-
telt nõutakse kultuurkapitali maksu
200 mrc. iga passi poolt.

§ 12

kultuurkapitalist asutatakse
sihtkapitalid järgmistele kultuuri-
aladele:

- 1) kirjandus
- 2) helikunst
- 3) kujutav kunst
- 4) näitekunst
- 5) keha kultuur
- 6) ajakirjandus

Iga sihtkapitali asutamisel
määratakse vabariigi valitsusele
3 milj. mrc. alusvara ja võib

neid alusvarasid suurendada igaaasta-
sta juurde maksudega kultuurkapitali
sissetulekutest.

§ 14

Karatsusti ja ettepanekute lähi-
vaatamiseks kultuurkapitali kasu-
tamise kohta asutatakse Haridus-
ministeeriumi juurde Kultuurkapitali
Nõukogu, mis koosneb Haridus-
ministeeriumi esindusest järgmistest
isikutest:

- 1) iga sihtkapitali juhatuse
& esindajat
- 2) Riigikogust 3 esindajat
- 3) Tartu ülikoolist 2 esindajat
- 4) Rahandusministeeriumist 1 esin-
doja.

Kultuurkapitali Nõukogu vaatab
läbi sihtkapitalide aruanded ja
elarved. Majanduslik järelvaade
kultuurkapitali tarvitamise üle
kuulub riigikontrollile. Sihtka-
pitalide elarved saadetakse
seitsmes eksemplaris Haridus- ja
Toltsionalmiinsteeiumile.

Sihtkapitali ularve krediidist antakse
 ülalpidamist ja toetust

- 1) asutustele ja organisatsioonidele
- 2) isikule

Summade jagamine toimub kaks
 korda aastas (sügisel ja kevadel)
 Selleks koostab sihtkapitali nali-
 tses ularve, mis läheb eesti Kultuur-
 kapitali Nõukogu kaudu vabariigi
 valitsusele kinnitamisele.¹

*

*

*

Kultuurkapitali asutamiseaastast
 selgub, et kultuurkapitali asutamise
 eesmärgiks oli eesti kultuuri ja
 — tegelaste toetamine summadega,
 mis saadi riigi ularvest ja lenin-
 konnalt mõtlematust maksudest.

Selgustuks jääb, kui suur %
 riigiularvest määrati kultuur-
 kapitali maks. Suurem osa sum-
 madest loodeti saada nist kull
 maksudest. Sihtkapitalide ase-
 tamine oli igatahes eel tarbeks,

¹ „Riigi Teataja“, 1925, nr. 6, lk. 133.

sest see võimaldas paremini välja selgitada nostava kultuuriala vajadusi. Väipalju seadusest ennest Eesti kultuurkapitali faktiline juhtimine läks kodanuse kätte, sest Kultuurkapitali Nõukoguusse valiti näin liikmed Haridusministeriumi poolt.

Peale kultuurkapitali asutamiskaduse ilmumist hakkas kultuuriringkondades otsama selle kohest elluviimist. Palved, mis nägem rakuldoli riigivanema, kodanlõku nalitõuse nõi haridusministeri poolt, anti üle kultuurkapitali käsutusse ning jäid kundes järge ostama, sest kumde kaupa kestis sihtkapitalide nalitõuse loomine, kuni lõpuks jõuti sihtkapitalide koosseisuni. 1925. a. kumlesõrd Kultuurkapitali Nõukoguusse ja sihtkapitalide nalitõustõõ järgmised isinõõ: Kultuurkapitali Nõukogu koosseisu: esimõõ - Haridus- ja sotsiaalminister J. Piiskar, liikmed: A. Anderkopp, O Gustavson

J. Soosi, C. Schilling, J. Köpp, K. Konik,
K. Pats, M. Martna

Kultuurikapitali sihtkapitalide
nolitsuste esimehed 1925. a alad:

- 1) kirjanduse sihtkapitalis — H. Vis-
napuu, sekretär — H. Ewert
- 2) helikunsti sihtkapitalis — Th. Lemba,
sekretär — J. Vetter
- 3) kujutava kunsti sihtkapitalis — E. Tasa,
sekretär — H. Reiman
- 4) näitekunsti sihtkapitalis — H. Lepp,
sekretär — G. Kinn
- 5) rahakultuuri sihtkapitalis — J. Vilms,
sekretär — L. Kalmet
- 6) ajanduse sihtkapitalis — J. Tarkaja,
sekretär — V. Koch. 2

üksikute sihtkapitalide nolitsemisääruste
kokkuseadmisel nolitus plaanikindlu-
tus. Nii said ajakirjanduse, kuju-
tava kunsti, näitekunsti ja raha-
kultuuri sihtkapitalis nolitsevaks
nastava ala spetsialistid, kuid
kirjanduse sihtkapitalis said ette-
otsa Enakultuuri Seltsi ja Akademi-
lise Kirjanduseühingu liigilised.
Selle tagajärgena oli kirjanduse äge

1. Kinnits, H., Teadused ja määrused
teaduse, kunsti ja kirjanduse alal,
1931, lk. 24, 25.

2. samas, lk. 30.

protust, kes taotlesid kirjanduse siht-
 kapitalis ülevaalu. Riigivanem aga
 arvas, et selline kirjanduse sihtkapi-
 tali koosseis on soodsam, sest oleks
 riskantne lubada kirjanikel enestel
 omanohel toetusi ja auhindu jagada.
 Igatahes imelik seisukoht, sest nii
 nagu iga sihtkapitali ülesanne,
 nii ka kirjanduse sihtkapitali üles-
 anne olei ei aland ju mitte üksnes
 auhindade jagamine, vaid ka
 kirjastamine ju, üldse kirjandus-
 lise kultuuri tõstmine.

17. aprillil 1925. a. kinnitati
 Rahvariigi valitsuse poolt kultuur-
 kapitali sihtkapitalide põhimäärus,
 mis määras kindlaks sihtkapitalide
 moodustamise alused.

„Eesti kultuurkapital moodusta-
 takse järgnevalt.

1)

alusvaradest, mis Eesti kultuur-
 kapitali seaduses kindlaks määra-
 tud ja mida võib praigutada
 kindlustusvaradest ja kindlustus-
 ettevõtetele sihtkapitali valitsuse
 ettepanekul, Kultuurkapitali väe-

19
kogu haaskiidul ja naberriigi wali-
tuse haaskiidul.

2)

taritussummadest, mille suuruse Kultu-
urkapitali Nõukogu iga aasta na-
barriigi valitsusele kinnitamiseks esi-
tab. Taritalana summa hulka arva-
takse ka kõne alusvaradest saadavad
sisutulekud ja % %

3)

iga sihtkapitali valitsus moodustata-
kse asjaosaliste asutuste ja organi-
satsioonide esindajatest. Valitsus na-
lib üheks aastaks esimehe ja nelja-
liikmelise juhatusena.¹

Nüümane punkt ei toonud selgust
kirjanduse sihtkapitali valitsemise ja seal
kestoid lohkude edasi. Suuri aru-
samatuse sihtkapitalide valitsemise
kutsus meid ka see, et ei ole veel
olemas ringkirja kultuurkapitali
resursside jagamise kohta. Valitsuse osast
~~te~~ jagati ilma mingi plaanita-
siooni summaid spordile, umbes

¹ "Riigi Teataja", 1926, nr. 87. lk. 61.

8 milj. mkr. Kirjanike liit ei saanud samal ajal pennigi.¹ Sellele olukorrale kutsus esile uusi tegevusi ja arusaamatusi üksikute sihtkapitaalide vahel. "Spordimehed nõuavad kõigi 6 ala poolt jaotamiseks tulevast summast poolt omale lisaks varem sadid 8-le miljonile. Nüüd soodaku väik 5 teist ala oma eluliste nõuete rahuldamiseks. Soodaku Tallinna konservatoorium oma lähijooksu katusega, soodaku näitlejad oma saamatajäänud pisikeste palgakaste osatõeki katmist. Soodaku Eesti Kirjanduse Selts akiraha, sigeldes nõrgades ja meeslers."²

Kulprohast, mida kutsus esile kultuurkapitalist plaanilult teostatav rahajagamine, kirjutas na kunstnik J. Koont artiklis "Üks õnnetu seadus":

"Ent mitte kultuurkapital ei ole igenesest paha, vaid see valitamisnõis ja toetuste jaotamine on põhjuseks, mis kutsus esile meel-

¹ "Päevaleht", 1925, nr. 172, lk. 2.

² Seal samas, lk. 2.

praha. Nõuvalitsuse peal tõsiselt kaalumis all võtma st rahva koormate maksude tul saadud raha ei saaks ilma sihita ja süstemitä rai-
totud. "1

Kagu nõha, ei arvestatud kodanlike nõuvalitsuse poolt kultuuri-
asutuste tõelisi vajadusi, vaid ilma kindla süstemitä jätati summasid
kuhu juhtus. Kirjanduse sihtkapitali
1926.a. ularne selituskirjast aga näht-
uh, et kirjanduse sihtkapital oli
samal ajal sunnitud summade
peendumise reale kirjandusele to-
tus maksimise lõputama. " Silmas
pidades neid ja teinud kirjanduse
krüsi, mille tõttu kirjanduse
ei saa oma valmis näsi kirjiv rea-
liseerida, et sel tul end kuidagi
ära lastada, ja arveste nõttas, et
terve hulk kirjandusele ei lisa pa-
rema tahtmise juures töötamise
nõuvalitsust ega all tänane saand
mingit tõtust, siis on kirjanduse

1. "Päevaleht", 1926, nr. 172, lk. 2.

sihikapital leidnud tarvilikuks toetuse saamiseks lugeda ainult sama kindla ametita ja tööohata loonaid kirjaniike, pannes neile ette määrata ühekordsed abirahad loomingu võimaldamiseks.¹

Kultuurkapitali sihikapitali põhimääruse § 2 - p.a. põhjal tunnistatakse kirjanduse sihikapitali valitsuse silmapaistvate tunnetega kirjanikeks Gammisaare, Uuderi, Lutsu, Alle, Härneri, Rohti, Lemperi, Adsoni, Viisnapuu, Hubeli, Kivikuu, Gailiti, Raudsipa, määrates neile abirahad.²

Kirjanduse sihikapitali ulatuse 1926. a. kujunes järgmiseks:

Üldosa

Pajunid datandud kirjaniikele:

1. E. Viideli	12. 000 mkr. kuni	—	144.000
2. A. Kitzbergile	12. 000	— " —	— 144.000
3. János Liviile	12. 000	— " —	— 144.000

¹ ENSU OKKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, sü. nr. 566, lk. 7.

² Sealsamas, lk. 7.

4. A. Haavale	9.000	mrk. kuus	—	108.000	
5. E. Kuuile	5.000	—	"	—	60.000
6. E. Kopele	5.000	—	"	—	60.000
7. O. Grosschmidt'ile	5.000	—	"	—	60.000
8. E. Nohrmanniile	5.000	—	"	—	60.000

Kokku: 660.000 mrk.

Tööstipendiumi kindla sisutulukuta loomade kirjaniike:

14 stipendiumi a' 12.000 mrk. kuus
 14 x 12 x 12.000 2.016.000 mrk.

Toetus- ja ergutusrahad kirjaniike, kes ei saa tööstipendiumi:

..... 430.000 mrk.

Auhinnad kogu kirjanduskonnale Eesti iseseisvuse keses valmistatud produktsiooni eest:

..... 515.000 mrk.

Eesti kirjanduse tutvustamiseks välismaal:

..... 125.000 mrk.

Ettevõttevõlgad ja asjaajamiskulud -
ja kantseleikulud:

..... 150.000 mkr.

 kokku üldosa: 3.952.000 mkr.

Eesti Kirjanduse Selts

toetus seltsile 1000.000 mkr.
 toetus kirjastamises..... 1000.000 mkr.
 2.000.000 mkr.

Akadeemiline Emakullu Selts

toetus soome - eesti sõnastiku välja-
 andmises..... 350.000 mkr.
 toetus ajakirja "Eesti keel" välja-
 andmises..... 100.000

 450.000 mkr.

Eesti Kirjanikkude Liit

toetus E. Kirjanikkude Liidule 150.000
 - " - " Loomingu" väljaandmises...
 150.000
 toetus E. Kirjanikkude Liidu kirjastu-
 sele..... 100.000
 2.950.000 mkr.

Akadeemiline Kirjanduse Ühing

toetus kirjastamiseks ja muumiste tosta-
miskes 350.000

Sihtkapitalile Kultuurkapitali Näu-
kogu poolt määratud erakorralne
summa:

. 200.000

1

üldse kokku : 9. 902. 000 mkr.

1927. a. oli kultuurkapitali
tegevus kolmas aasta. Auauduaasta
jaoskuse pidas Kultuurkapitali Näukogu
2 koosolekut, millel kaadati läbi ja
esitati kodaniku nõuandri valitsuse
kinnitamiseks sihtkapitalide ulard.
22. vebbruaril kutsutati rida võlge
kodaniku nõuandri aastapäeva
"puhul", millede tagasisaamine ei
alued enam tõenäoline.

1927. a. jaotati 6 sihtkapitali
nabel ära 38. 392. 324. 50. mkr.²

1.
EKSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, sü.
nr. 467, lk. 12-13.

2. "Riigi Teataja", 1928, nr. 8, lk. 76.

Sihtkapital	oli kasutada:	kasutati:
1. kirjanduse	8. 261. 975	8. 221. 246 mrk.
2. helikunsti	8. 067. 582	7. 905. 075 mra.
3. kujutava kunsti	8. 808. 519	6. 448. 197 mra.
4. näitekunsti	8. 698. 226.50	8. 766. 226.50 --
5. rahakultuuri	3. 714. 210	3. 714. 210 mra.
6. ajakirjanduse	2. 337. 380	3. 337. 380 mra.

Kultuuriasutustest said 1927. a. toetust kõik teatrid, nende seas ka Tallinna ja Pärnu töölisteatrid. Millist sihtkapitalist said selle aastal toetust sellised "esti kultuuri-elu" edendavad organid, nagu Eesti Skautide Maleva Liit, mis sai 40.000 mra. ja Eesti Polgu Liit, mis sai 150.000 mra? Su aruandest ei selgu, kuid neid organisatsioone ei saa küll ei kirjanduse - ega helikunsti valdkonda arvata! Su fakt näitab, et kultuurikapitali summad läksid sageli na sinna, kus nende noht ei alund. Su summa oli küll suhteliselt

¹ "Riigi Teataja", 1928, n. 8, lk. 76.

² Eesti Kultuurikapitali aruanded, 1925/26, lk. 4.

27
väike, kuid alles näinud leida oma
koha kasvõi L. Koivula põrme
Huvoliinast äratuomis fondi, millele
mõte kirjanduse sihtkapitalis algatati,
kuid summade püüdumisel trüvis ei
saanud.¹

Kirjanduse sihtkapitalist said 1927.
a. ühekordselt toetust kirjanduse A. Klle,
J. Härner, O Luts, J. Lütiste, A. Järv-
son.² 1927. a. alustati ka kirjandus-
tööstö konkreetset auhindamist. Selleks
moodustati kirjanduse sihtkapitali
juurde auhindamise komisjon, kelle
koosseisu kuulusid: dr. J. Luik, mag.
J. Kavin,³ J. Visni, K. A. Lindry, A.
Jürgenstein.⁴ Kirjanduse sihtkapitali
aluseks määrati 800.000 mkr. au-
hindadeks palimale kirjanduslike
tööstöle, mis olid ilmunud kodanliku
iseseisvuse perioodi algusest kuni 1926.
a. astani.⁴ Komisjoni otsusel määrati
ti esimesed auhinnad Tammsaarele -
80.000 mkr ja Nutsanurgale - 70.000
mkr. Luitsele, lendeile 60.000 mkr.

¹ ENU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5,
sü-nr. 513, lk. 85.

² sealsamas, lk. 85.

³ "Looming", 1928, nr. 2, lk. 192.

⁴ "Looming", 1928, nr. 2, lk. 193.

Lutsuli, Tuglasku, Viisnapuu - 40.000
 mkr, Adsoni, Kivikaseli, Kändmetsali,
 Raudspali, Vallakuli - 30.000 mkr,
 Gailikili, Kõrneri, Mõtslasku, Rida-
 lali - 25.000 mkr, Allu, Fassali -
 20.000 mkr, Adamsali ja Barbarusali
 - 15.000 mkr.¹

Neider on auhinna määramine Mõts-
 lasku, kuna temalt ilmus 1917-1926.
 a. vohel ainult üks töö — „Hans Joh-
 ner“, mille kriitika tunnustas äär-
 miselt nõrgaks. Selle auhindamises
 tõrnab silma^{ra} auhinnaaajate suur
 arv. Näikse summade määramine
 võimalikult paljudele kirjaniitele ei
 oleud kellegi auhindamine, vaid
 lihtsalt rahajagamine, et kirja-
 nikke ära osta ja et kellelgi ei
 oleks põhjust murinda, noogu ei
 oleks ta kultuurkapitalist midagi
 saanud. Nii kirjutas selle „au-
 hindamise“ puhul J. Barbarus,
 sellest temale määratud „hamba-
 rahast“: Kultuurkapitali tekkii-

¹ „Looming“, 1927, nr. 7, lk. 683-684.

misest saadik on nii mõnelgi kirjandusel, isiklikel aga suurt toetust saajail, püüdnud tulnud oma kaarvõitluse väiklaste sepihüste, hasolidaarste alanduste pärast, sest milles meenus seda küll nimetada, kui 10 aastase loomingu eest kirjandusele, kes kultuurkapitalist kogu Eesti Vabariigi võitluses ühtegi krossi pole saanud, ega tahtnud, määrataks nõrdselt algajaga antavaks 15.000 mkr, ehk aasta kohta valla-vaese prajurite vastav summa."

Kui 1927. a. kirjanduslikud auhinnad määrati 10 aastase loomingu eest, siis 1928. a. määrati auhinnad juba konkreetsetele teostele. 1928. a. auhindade jagamine komitee liikmetel: A. Ille, J. Kärner, R. Roht, G. Suits, J. Niski.²

1928. a. kirjanduslikud auhinnad määrati järgmistele teostele: Kivikar "Punane ja valge" - 600 kr, Raudkpa, "Kokkumõistja Simson" - , Uudeni

¹. "Lahva sõna", 1927, nr. 176, lk. 18.

². "Looming", 1928, nr. 2, lk. 192.

„Hääl varjust“ Tuglas monograafiale
 „Juhani diiv“ — igalühel 400 kr, Gailiti
 „Ristisaitjad“, Janobsoni „Naerit jutustu-
 aler“, Metsanurga „Viimne päev“, Niska-
 puu „Narajamoa rauded“, Lemperi
 „Muu kirjanduse teed“ 1928 igalühel
 350 kr, Lutsu „Äpilate Nalid“ — 300
 kr.¹

„Punane ja valge“ kajastab no-
 rotanliku klassikoda tustis. Prose
 tegelased moodustavad uans kihti-
 suland ja perimehed, kelledest esi-
 mesed kuuluvad „punaste“, teised
 „valgete“ lehi. Sillis teoses Kivikas
 meel ei idealiseri rotanliku klassi-
 soda, jelleni ta jõuab oma hiri-
 temas teoses „Viimed marmortahvil“.

Kultuurkapitalist mausta-
 vate pensionide kohta plmus 1928.
 a. täiendav määrus, kus oli äldud:

§ 1

Kultuurkapitali summadest määrata-
 tanku pensione teadlastele, kirjameele,

¹ „Looming“, 1928, nr. 2, lk. 192.

kunstnikule, lava- ja muusikule, tegelastele, ajakirjanikule, ja teistele kultuuritegevustele, kellel on silmapaistvaid teeneid oma vialal ja kellele ei ole õigust saada pensiooni riigi- ja omavalitsuste teenijate pensiooniseaduse põhjal.

§ 2

pension määratakse uuenis § nimetatud isikutele, kui nad on oma vialal töötanud vähemalt 25. a. ja on 55 aastaseks saanud. Enne nimetatud tähtsaga võib pensioni määrata kultuurkapitalist neile, kes on töönoormele kaotanud haiguse tagajärjel.

§ 4

kultuurkapitali pensionärid jagunevad oma teenite ja nende vastavate pensiooninormide suhtes 4 liiki:

- I saavad 135 kr. kuus
- II saavad 100 kr. kuus
- III saavad 80 kr. kuus

IV saavad 60 nr. muus¹

Kultuurkapitali senine tegevus kutsus esile terava kriitika kultuuri-
ringkondade poolt. Nähti kultuur-
kapitali juhtimise ja ta summade
jagamise ühtsust ning alstarbekuse
silmaspidamisest. Kodanlike valitsus
kasutas kultuuri tegelaste protestid
sellena ära, et oma posttraone kultuur-
kapitalis tuguvamini kindlustada
ja selt progressiivsed kultuuri-
tegelasi umale tõnjuda. Sellena trö-
tati uuesti nälja mitmed riadus-
eelnõud kultuurkapitali asutamise
seaduse täiendamiseks ja paranda-
miseks. Taidusministeriumi poolt
esitati kodanlikele nõuandekomitee vali-
tsusele kelduskiri kultuurkapitali
senise tegevuse kohta, kus öeldi:
"Ivalik arvamine on üksmeelselt
atsusele jõudnud, et kultuurkapi-
tali summade kasutamine ei
sünni alstarbekohaselt. On ära

¹ "Rügi Teataja", 1928, nr. 95, lk. 1045-46.

tarvitatud üle 90 milj. marga, ilma et midagi põhjalikku arus ära tehtud. Eriti paistab silma, et palju raha on kulutatud üksikute viijainise ja kunstnike isiklikeks toetamiseks ja välismaale komanderinguks. Täitsa puudub sihtjoon kultuurkapitali summade jagamisel. Lühiga on seotud, et Haridusministeerium on üle koonutatud igasuguste kahtlustega ja protestidega toetussummade jaotamisel¹

Haridusministeeriumi poolt tehti kultuurkapitali edasise tegemise parandamiseks ettepanek: „Tuleb muuta Nõukogu koosseisu. Seda tuleb teha nii, et alustas sõna oleks ka neil üldel, kes meie kultuuripoliitikast üldse juhiavad (nabariigi valitsus) ja rahva esindus. Luga muutuks Kultuurkapitali Nõukogu kultuurparameetrid, kes oleks alaliselt kontaktis meie valitsusega kui ka rahva esindajatega. Nüüsi moodustaksid Kultuur-

¹ „Päevaleht“, 1929, nr. 91, lk. 8.

kapitali Nõukogu : 1) esimene - haridus-
minister 2) liikmed - rahandusminister,
põllutööstusminister ja 3) Riigikogu liiget,
3 kultuuritegelast. 50% sihtkapita-
lidest jääb Nõukogu kätte." ¹

Selle ettepanekuga kodanlus tugewdas
oma positsiooni kultuurkapitalis. Kultuur-
kapitali Nõukogu tegevusest tõrjuti
sihtkapitalide esindajad välja. Siht-
kapitalide valitsused, kus enamuses
soid kultuuritegelased, soid prakti-
liselt ainult esitiste tegemise komi-
ssionid. Täiesti naeruväärne fakt, et
kultuurilise küsimuse otsustamine
läks põllutöö ja rahandusministrite
kätte!

Kuuleda saanud, et Haridusmini-
steriümmi poolt on välja töötatud
uus seaduseelnõu, pöördusid kirja-
nikud kodanliku nohariigi vali-
tause poole palvega, et need el-
nõuga tutvustataks, kuid seadus-
elnõu kinnitati ilma laiemalt
avalikkusele tutvustamata. Nii

¹ "Päevaleht", 1929, nr. 91, lk. 8.

asus siis tööle uus Kultuurkapitali Nõukogu, kus muude „tugelaste“ seas oli ainult 3 kultuuritugelast. Väib arvata, et selligi 3. kultuuritugelase arvamist suurt ei arvestatud.

Peale ulprootöödud ettepaneku töötati välja nel nida tuisigi riikluse parandusi ja täiendusi, millede elluviimist üldsuse protesti tõttu ei saadud siiski teostada. Nii tegi näitus uus Kultuurkapitali Nõukogu liige — põlluminister end koha „kumblers“ ettepanekuga ümra nel uus uus sihtkapital, nimelt põllumajanduskultuuri sihtkapital. Uue riikluse järel oleks 50% kõigist sihtkapitalidest põllumajanduskultuuri arendamiseks läinud. Põlluminister lahendas oma ettepaneku üsna lihtsalt: põllumajandus on meie elu kandja ja kannab oma õlgadel seega ka kultuuri! Saadud summadega tuleks korraldada põllumajanduslikke õppekõiki, näituse, asutada põllumajandusmuuseum! See ettepanek leidis

¹ „Päevaleht“ 1929, nr. 42, lk. 2.

kohu vastuvõeti ajakirjanduse meeskond:
 „See näin oleks ju väga naerulane,
 kuid selle jaoks on ju alles Põllu-
 tööstusministeri ettepanek. Kui iga du-
 nähtuse taha kirjutada sõna „kultuur“,
 siis nõuks ju terve riigi ettepanek kultuur-
 kapitali alla minna! Küllap tahis
 põllutööstusminister kogu eesti kultuuri
 põllutöökultuuriks muuta!“¹

Kultuurkapitali tegevust rahjusta-
 vate ja kasutute ettepanekute nõrval
 esitati ka häid ja siusaid ette-
 panekuid. Nii tehti ettepanek luua
 kultuurihuone ehitusfond ja kultuuri
 propageerimisfond, mis oma summad
 loodaks kodanlikele abariigi valitsuse
 asust. Esimest neist kavatsiti ka-
 sutada kultuurimuseumi huone
 ehitamiseks, teist eesti kunstinaidu-
 ste korraldamiseks välismaal.

1929. a. aprillis ilmus järje-
 kordne kultuurkapitali põhimääruse
 muutmise määrus. Nihelt tõstord
 kirjanduse protisti, et neil oli

¹ „Päevaleht“, 1929, nr. 42, lk. 2.

nähe kohti kirjanduse sihtkapitali ra-
 litsuse. Uus määrus kinnitas sihtkapi-
 talide valitsuse koosseisud 2-ks aasta-
 ks.

1)

Kirjanduse sihtkapital

a)	Eesti Kirjanike Liit	4	esindajat
b)	Eesti Kirjanduse Selts	3	esindajat
c)	Akad. Kirjandusühing	1	esindaja
d)	Akad. Emakulle Selts	1	esindaja

2)

Helikunsti sihtkapital

a)	Akad. Helikunstnike Selts	4	esindajat
b)	Lauljate Liit	4	esindajat
c)	Tallinna Konservatoorium	1	esindaja
d)	Tartu Kõrgem Muusikakool	1	esindaja

3) Kujutava kunsti sihtkapital

a)	Tartu ülikool	1	esindaja

- b) Riiklik Kunsttööstuskool 1 esindaja
 c) Eesti Arhitektide Selts 1 esindaja
 d) Eesti Kirjutavate Kunstnike Keskküsimine
 2 esindajat
 e) Eesti Kunstnike Liit 1 esindaja
 f) Kunstiühing „Pallas“ 1 esindaja
 g) Eesti Kunstnike Rühm 1 esindaja
 4)

Näitekuunsti sihtkapital

Näitekuunsti sihtkapitali valitsus
 valib valijatekogu. Sinna saada-
 nad hääleäigusliikmete liikmetena:

a) näitekuunsti sihtkapitali valitsuse
 poolt tunnustatud iga Eesti teater:
 1) oma kunstilise juhatus 1-5
 esindajat.

2) näitekuunsti sihtkapitali poolt
 tunnustatud iga teatriselts 1 esin-
 daja. Näitekuunsti sihtkapitali vali-
 jatekogu tuleb iga 2 aasta ta-
 gant sihtkapitali valitsuse kutse
 kokku ja valib kokku tulevate
 hulgast 11- liikmelise valitsuse

2 aasta ~~tagant~~. peale.

5)

Kehakultuuris sihtkapital

a) Eesti Spordi Liit	3 esindajat
b) Eesti Väimlemisõpetajate Liit	1 esindaja
c) Tartu ülikooli arstiteaduskond	1 esindaja
d) Eesti Eugeniaka Liit	1 esindaja
e) Tervishoiu Peavalitsus	1 esindaja
f) Eesti Karskuse Liit	1 esindaja
g) Kehakasvatuse Instituut	1 esindaja
h) Eesti Täolisportsi Liit	2 esindajat

6)

Ajakirjanduse sihtkapital

a) Eesti Ajakirjanike Lihing	3 esindajat
b) "Päevalehe" toimetuse poolt	2 esindajat
c) teiste ajalehtede toimetuste poolt	1 esindaja
d) Eesti Kirjanduse Liit	1 esindaja

¹ "Rüügi Teataja", 1929, nr. 32, lk. 345.

Varsti ilmub uus täiendav määrus, milles toonitati: „kultuurkapitali eelditide, samuti alusvarade peanähtaja on haridus- ja sotsiaalminister, kes määrab oma äranägemise järgi tarviduse korral vastavate kultuurialade käsutajad“, ja edasi „kui naberügi valitsus jätab sihtkapitali ularne kava kinnitamata, siis antakse need kultuurkapitali Kärneregule ümbertöötamiseks vastavalt naberügi valitsuse siiski-kohtadele. Ülarnu kava töötatakse ümber Kärneregule Taisneregule protot 2 nädala jaoksul arvates selle tagasi lükkanimisest.“¹

Nähtavasti nõitasid sihtkapitalide valitsuste liikmed liigset „agarnust“ kultuurkapitali summade jäotamiseks, et mille tuli nende tuletada, kes on nende „peanähtaja“. Ka ülarnu tuli ümber töötada nii, nagu nõudis seda kodanikkun naberügi valitsus. Millon tahtsus oli siis praktiliselt siht-

¹ „Liigi Teetaja“, 1930, nr. 46, lk. d. 506, 507, 508.

kapitalide valitsustel? Nad eksistentsid ainult normiliselt.

1929. a. kapitalistlikes maades puhkenud raske majanduskriis haaras ka kodanlikele žestide ning vajastus ja kultuurkapitali tugevus, usk ääkt tema elavutis. Kultuurkapitali sihtkapitalide valitsused kuhjusid üle toetus saamine palvetiga, milledest paljud aga jäid rahuldumata. Nii näitaks pöördus "Ugala" teatri juhatus kultuurkapitali poole, et "Ugala" teatrile Viljandis määrataks kultuurkapitali näitukunsti sihtkapitali valitsuse käsitusel olevatist summa-dest näitlejatele palgakades, millel kahe kuu palke saamata, üks- tuhat krooni. Praegusel korral pole mingit väljavaadet suurekude palna- de maksimiks, kuna endistel aasta- tel saime pangast laenu, on täna- vu kohalikkudes pankades ikalduse aasta toetud krediid kiinni."

¹ ENSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, sü. nr. 570, lk. 205.

Palve jäi rahuldamata, kuid samas
 lüüdis kultuurkapitalile 300 kr. Tartu
 ülikooli usutraduskonnale, mis pöördus
 palvega kultuurkapitali poole määrata
 talle toetussumma usutradustku ajr-
 kija väljaandmiseks.²

1929.a. kirjanduslikud auhinnad
 olid tunduvalt vähenenud võrreldes
 eelmiste aastatega. Nad määrati
 lünderile „Rõõm ühest ilusast päevast“
 eest - 300 kr, Päritule „Tomas Kipu-
 naadi“ eest 300 kr, Lempile lull-
 tusta eest 300 kr, Litsule „Udu“ eest
 300 kr, Koht'le „Lõjasõit“ eest 300kr,
 Adsonile „Kattai, kibuvits ja kivi“
 eest 180 kr, Siitistile „Rahutus“ eest
 180 kr, Oengale „Uu Atlandi“ eest
 180 kr, Piirnale „Kõnede“ eest 180 kr,
 Rauale „Fuuritudel“ eest 180 kr, Mäelale
 „Õnnepärglane“ eest 180 kr.²

1930.a. kirjanduse sihtkapi-
 dali elarne selituskirjast selgub, et siht-
 kapitalil tuli sellel aastal elarne
 raas konda kokku siada. Esimene

¹. BNSU OKKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, si.
 nr. 393, ex. 103.

². Suvalsamas, ex. 103.

elarve koostati enamvähem normaalsest vajadusest järgi 31. 410 kr. summas. Hiljem tuli Haridusministeeriumi ettekiigutis vähendada elarvet 40-50%. Elarve redutseeriti sel kombel 22.650 kroonini¹.

Luonole kirjanduse toetamine oli igal aastal „kõvaks pähkeliks“ alnud. Et need summad summas ei läheks, tuli toetusd määrata võimalikult näinesed ja nende arvugi piirata. Nii jäid toetusist ilma mitmedki kirjandused, kes seni seda alid saanud.

Välismaalastele õpistipendiumi määrati ainult Gailitile. Stipendiumi summa vähendati senisest poolle näiksmaks, seepärast tuli ka väliskriisi aega lühendada senise 6 kuu asemel 2 kuuks.²

„Kagu kõigist ülal- toodust selgub, on kirjanduse sihtkapitali valitsus record enda elarvet tunduvalt piiranud, on kaalunud iga krooni ja kähvimisi ette võetud igal pool, kus see nähegi võimalik on alnud. Nii on jõutud el-

1. ENSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, si. nr. 566, lk. 57. - 60.

2. Suelsamas, lk. 57. - 60.

arveid, mis on minimaalne, ja millest alla-
poole minna enam ei saa.¹

1930. a. kirjanduslikud auhinnad
määrati Visnapuu "Puuksid" est
300 kr, Raudspall "Müürvärki" ja
"M. Metsanurk ja tema aeg" est
300 kr, Härnerile "Naine vaesest maa-
ilmast" est 250 kr, Pedajõe u-
velli est 200 kr, Lutsu "Pankrot"
est 200 kr, Nallaku "Reivad vasta-
misi" est 200 kr, Härnerile "Tõrni-
lühina" est 200 kr, Lütistile "Lüheliste
est 150 kr, Rõõtile "Eiu on ilus"
est 150 kr, Jürnase "Iis armastus
est 150 kr, Rõõti "Aja" est 150 kr.²

Muude käpimiste kõrvale,
mis ette võeti, hakkas 1931. a. 1.
juunist maksma ka kultuurkapi-
talist maastavate pensionide normide
nähendamise määras, mis nägi ette:
"Kultuuritegelaste pensionid ja
nende perekondade abirahad, mis
määratud või määratakse esti

¹ ENSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, sü. nr.
393, lk. 83. - 86.

² ENSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5,
sü. nr. 566, lk. 62.

kultuurikapitalist makstavate pensionide normide ja nende määramise kohta määrus (RT 95-1928) põhjal, vähendatakse 20% nõrka. Vähendamisele ei kuulu pensionid ja akirahad, mille summas on 60 kr. ja alla selle!¹

Kuid isegi üda, niisid 20% nõrka vähendatud pensioni oli raske kätte saada. „Paljudel on haigustõetus ja pension saamata. Selle saajatele kiirustali order-tõek, aga ega raha nii kergesti kätte saa. Riigikassa lihtsalt ei anna sihtkapitali nõalitsua kätte uelaru korras määratud summasid, ning nü siis sihtkapitali kasvad tükjad seisavad. Hädavaevu on seni pensionimaksimisega toime tulnud. Selleks kasutati pooleldi seaduse-nastast tud - raha soadi min-gist ehitusfondist”²

„Kultuurikapitali uelaru on tänaru märgatavalt väiksem kui mineval aastal. Kultuurikapitali sissetulnud on nõku-peal tunduvalt vähenenud ja se-tõttu muival igal aastal ikka rohkem

¹ „Riigi Teataja”, 1931, nr. 44, lk. 575.

² „Kaal”, 1933, nr. 8, lk. 11.

kokku toetus meie vaimse loomingu toetuseks." ¹, kurtis tekkunud alusõnda ajakiri "Kunst ja kirjandus".

Sellist kultuurilise toetamise iiritsk sai ette nõtta selliste kärgimiste ja kitsenduste tõllu!

1931. a. kirjanduslikud auhinnad määrati Pedajaselle novellide est 300kr, Allile "Lemmiklained" est 300kr, Kärnule "Lõustatud Emajõgi est" 250kr, Adsonile "Neli kuningat" est 250kr, Jakobsonile "Joonatan Lingemaa esikännakud" est ja "Kulme naeratu" est 250kr, Liinle luleituste est 200kr. ²

Alli "Lemmiklained" sisaldavad luleituse, millede põhimotiiviks on: nässolev ihiscondle kord on kui surund vesi, kuhu on kinni jäänud nii isiklik kui ka ihiscondle eluaw. Luleitused on pessimistlikud ega näita nägypäässe tekkunud alusõrast.

¹ "Kunst ja kirjandus", 1932, nr. 12, lk. 47.

² ENSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, sü. nr. 393, lk. 49.

" Need on tummad ummiklained,
 ummiklained, suruvad need,
 kuhu iidid kanduvad laeva,
 alla naenulise taeva, kuhu
 tuul ei lüüa teid. " ¹

Kärneri "Unustatud Emajõgi" ilmus
 juba 1920. a. Teose peaiduus on: omas
 kodus ikka näigi parem. Riina kaup-
 mehe tütar läheb enne otsima võõralt,
 kuid jõuab lõpuks tagasi koju, Emajõ-
 ge kollastele. Teost lähib aga ka
 teine motiiv, kriitika kodanlikule
 korrale, millele iseloomustuse andjaks
 on puusopp Kaalu-Janus, kes
 ütleb: "Kogu inim on nagu suur
 hullumaja, ei saa siin enam aru
 ühti, kes on juba piistihull ja kes
 alles hakkab ogaraks minema. Aga
 hukka ta läheb täiesti, värvak
 ära omaenese rooja ja patu nähti." ²

Millega on seletatav see, et kirjandus-
 lised auhinnad määrati ka demo-

¹ Kalle, A, Valitud tööd, 1954, lk. 115.

² Kärner, J, Unustatud Emajõgi, 1920, lk. 221.

krootlikult meelstatud kirjandusele nagu
 Kõlle ja Kärnerile? Kahjuks ei ole and-
 meid, kes oleksid sellel aastal auhinnda-
 mise komisjonis. Väib arvata, et seal
 oleksid ilmselgelt progressiivsed kulturi-
 tegelased, sellest siis ka auhinna-
 dadele ja Kärnerile. Kuid ka kodan-
 lusele oli tendents demokraatiline
 suunaga kirjandusele auhindamiste-
 ga üra oota, et nii mõnigi oma
 sümbolismuse taha.

Eesti kultuurkapitali iga harkas
 lähenema juha viimsele aastale
 ja see arg oli silmsus pikk küllalt,
 et pidi olema väljajõutud eri-
 algsetest katselistest ajajärgust.
 Nähtavalt oli kultuurkapitali suudust
 mitu ja mitu korda tõendatud
 ja muudetud, ajakirjanduse vengu-
 del kritiseeriti tema püüdnud ja
 takti ettepanekuid töö paranda-
 miseks, kuid erilisi tulemusi sellel
 kriitikal ei saanud. Tähelepanev
 on selgumuse, et rahul ei saanud
 ka kodanluse ise, millest näime

jäuldada, et kultuurkapital on senise
 tugevuse vältel si täitunud täiesti
 kodanluse poolt tamale pandud üles-
 anderd, et valitsev kodanlus ei saavu-
 tanud täiesti suda, mida ta loolis
 saavutada kultuurkapitali asuta-
 minga.

1932. a. pöördus kujutava kunsti
 sihtkapitali valitsus teiste siht-
 kapitalide poole, kutsudes neid toeta-
 ma ja olema kaasosanikena kunsti-
 huone ehitamise üritusele. Kodanliku
 hobariigi valitsus vastas sellele üles-
 kutsule äraütlemisega, sest kunstnike
 peale arvatakse isegi palju kerutatud!
 Nimelt said kunstnikud Lajpman,
 Reindorff, Rand, Starkoff laenu
 kultuurkapitalist omaile atelijude
 ehitamiseks. Samuti arvatakse sellel
 aastal palju töid ostetud kodu-
 maa kunstnike käest.¹ See on tõsi,
 sest 1931. a. aprillist kuni 1932.
 a. aprillini osteti kunstnike käest
 suurel hulgal kunstilõhised, kuid
 see ei oleks pidanud küll äraütli-

¹. „Kunst ja kirjandus“, 1932, nr. 9, lk. 34.

mise põhjus olma. Kunstihoone ehitamise mõte suudeti niiski ellu viia, tänu kunstnikkonnale ja teoste sihtkapitalide toetusele. Kunstihoone ehitamine sai teoks ja summad selles saadi kultuurkapitali ehitusfondist.

1932. a. oli majanduskriisi sügavsimu aasta, selle tõttu on arusaadav, et majandusminister ei suutnud majandusliku kitsikuse tõttu kultuurkapitali summasid välgä maasta, mis talle kuulusid. See tõi omakonda kaasa üsni kõrgimisi kultuurkapitali ulatuse.

1932. a. kirjanduslikud auhinnad määrati Kärnele, Brodne orjus" est 300 kr, Janobsonile, Miika Naltsbergi noim" est 250 kr, Adsonile, Täus ja möon" est 200 kr, Adsonile, Pärlijõgi" est 200 kr, Allele suulituste est 200 kr, Hindrey'le novelide est 200 kr, Jürnal novelide est 200 kr, Antsonile "Täälis tütar" est 150 kr, Mälgule "Kinnone pesa" est 150 kr. ¹

¹. ENSV ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, sü. nr. 393, lk. 73.

Härneri „Moodne õigus“ käsitleb kirjanik
 Erik Kivikrahni elu, kes sihtis nõlga-
 des ja meeltes ja kirjutas ainult
 selleks, et teuda omale ülalpidada-
 mist. Teose põhiolemus on kodanliku
 korra kriitika, mis näitab, et
 kapitalism on nüüd inimesed
 sellisesse olukorda, milles on seda
 tõsi protseesse.

Janobsoni „Mürika Vallsbergi reim“
 võib lugeda troojuseaegse mõisa-
 ste. Teos on üldiselt üks nõrge-
 maid Janobsoni tööde hulgas.

*

*

*

Kultuurkapitali asutamise 1928. a.
 oli nähtavalt hea ja majandus-
 likult ärgustatud ettevõtte, kultuuri-
 tegelaste seisukohalt võttes, kuna
 ta mõnevõrra siiski tugevdas ja
 kergendas kultuuri majanduslikult
 kitsaid alasid kodanliku dikta-
 tuuri tingimustes ja laiendas
 majandusliku baasi rahvus-
 kultuuri arengus.

Kodanlus seadis aga endale

usmäärgras muuta kultuurkapital
 oma kultuuripoliitika tõrriistaks.
 Kas tal see õnnestus, peab selgu-
 ma kultuurkapitali edasist tegevust
 jälgides. Kodanik avalik arvamus
 1930. aastatel kultuurkapitali kohta
 oli enamuses selline: Eesti kultuur-
 kapitali mõte on pankrotti jõudnud.
 Linn hulk raha, ligi 90 milj. marka,
 on ära raisatud. Selle summaga
 oleks mõnend hõlpsamult loovat
 kultuuritööd ära teha, kuid te-
 gelikult ei ole selle eest midagi
 saadud "1

Taan siinjuures ära kokkuvõtte
 kultuurkapitali kuludest, mis oli
 toetatud näijamaksudena siht-
 kapitalidelle ajavahemikul 1925-1933.²

Sihtkapital	saadud summa
1. kirjandus	353.96.308 kr.
2. helikunsti	333.373.90 --
3. kujutava kunsti	339.748.01 --
4. näitekunsti	450.137.15 --
5. kehakultuuri	210.348.70 --
6. ajakirjanduse	104.511.18 --

¹ "Päevaleht", 1930, nr. 25, lk. 2.

² Eesti Entsüklopeedia, II kd., 1933, nr. 742.

Kagu sellest tabelist selgub, sai
 kõige enam summasid näitavaks
 sihtkapital. Nähtavasti läheb „Estonia“
 praegused operatiivastund nöö kulu-
 raiks, sest provintsi- ja töolis-
 teatrite toetused alid äärmiselt
 väikesed. See küsimus tahab veel
 põhjalikku uurimist, et teatralaste
 materjalide läkitöötamist juu, et
 temas täit selgust saada.

II pt.Kultuurkapitali tegevusist
1934. - 1940. a.

1934. a., seos Eesti kodanluse avaliku üleminekuga reaktiivsele ja tema järk-järgulise lülitumisega saksa fašismi välispoliitika tegevusse, süvenes kodanluse peale tung ka kultuuridule, millest annab selgit teavikust kultuurkapitali edasine tegevus kui ka mida need üritusi. Näiteks asutati 1934. a. ja anti esmakordselt välja kodanliku vabariigi nomenklatuura, misid juba fašistliku diktatori kirjanduslikud arhivad, milledest esi-

muse auhinna said Tammsaare "Tõde ja õigus" kaks viimast köidet ja kolmanda auhinna Lindry "Välk-valgus" ja "Armastuskiri" ¹

Riigivanema poolt väljendatud auhinnaid andis rahaliselt suuremad kui seda suutis anda kirjanduse sihtkapitali auhindamise komisjon, kuid Riigivanema auhinna vääriliseks teos pidi ulatama ainsa rahitena kodanuse maitseli nastar. Tammsaarest ja tema suurtseot si saadud aga mõõda minna juha rutõttu, et see teos oli sellel perioodil kõige silmapaistvam kirjanduslik teos, mis oli näga populaarne vanimonna kõrges kihtides. On selge, et selle auhindamise vaudu tahtis kodanlus omale ära osta kirjanduse, selledest alustid kujunemise talle ärelauliund.

1933. a. algas majanduskriisi taandumine, 1933-34. a. majandusaasta kujunes aga

¹: "Looming", 1938, nr. 5, lk. 571.

kultuurkapitalile järjekordus kärpi-
 miste ja summade vähendamise aasta-
 ks. Aruandeaastal majandusminister
 ei suutnud kultuurkapitalile välja-
 maksta kõiki temale kuuluvaid
 summasid. Seda põhjustati majan-
 dusliku surutusega. Tegelikult oli
 selle põhjuseks aga reaktiivne poli-
 tique kultuurkapitali summasid.
 Kultuurkapitali ularust jäi puudu
 7.729 kr.¹ 1933-34. a. kultuurkapi-
 tali kuludesse tehti väajamaksud
 sihtkapitalidele järgmiselt:

sihtkapital	saadud summa
1. kirjandus	33.042.50 kr.
2. helikunsti	20.792. - kr.
3. kirjutava kunsti	22.755 - kr.
4. näitekunsti	50.030.45 kr.
5. kehakultuuri	14.920.08 kr.
6. ajakirjanduse	8.654.10 kr.

Nagu eeltoodust selgub, on summade
 summa hulk jälle näitekunsti

¹ Eesti kultuurkapitali aruanded, 1933/34, lk. 4.

² Eesti kultuurkapitali aruanded, 1933/34,
 lk. 13.

sihikapitali käsutus aland. Tõrgete hulgas — „kultuuriametuste“ seas järgikordselt Skautide Nalva — 2000.¹

1934. a. kohendati ka järgikordselt sihikapitalide põhimäärust, mille järgi sihikapitalide valitsemise korraldati ümber. Uue põhimääruse järgi sihikapitali valitsemist ja tegevuse juhtimist teostasid sihikapitalide valitsused ja esinduskogud. Varem esinduskogud puudusid. Viiekuuline sihikapitali valitus koosnes kodanliku noorukisõprade valituse poolt ja haridusministri poolt tehtud ettepaneku põhjal kolmeks aastaks määratavast esimehest, 2-st haridusministri poolt määratavast liikmest ja 2-st esinduskogu poolt valitud liikmest.² Ilmne ülevõel sihikapitalide valituses on siiski läinud järjekindlalt valituse poolt määratavate esindajate nähte. Esinduskogu

1. Eesti sihikapitali aruanded, 1933/34, lk. 13.

2. „Teater“, 1935, nr. 3, lk. 98-99.

koosnes 13- st liikmest, kusjuures oli
 otsustar organ sihtkapitali valitus.
 Eswinduskogul oli ainult nõuandev
 ärgus, mille siinukohtadega kodanlik
 valitus si prunkimud arvestada
 ega trinnudki seda sageli. Nähenda-
 ti nelgi toetusi kultuurilglaste-
 le. Krijanduse sihtkapitalist said
 sellel aastal toetust endiste aastate
 eskjul ainult need krijanikud,
 kellel muid iseriivat teunistust
 peale krijandusest saadava sijn-
 tuluks si alnud. Periaodiline toetus
 määrati Tammsaarele, Lutsanurga-
 le, Tuglasele, Underile, Raudseppale,
 Vironapumle igaihuks 500 kr, Lütike-
 le, Kärnile 400 kr, Jakobsonile,
 Adsonile 300 kr; Pensionid määra-
 ti: Nilde lulle 324 kr, Jaavale
 480 kr, J. Litzbergile 324 kr, J. Liiuile
 180 kr.

Eesti teatritest said selle aastal
 toetust: Draamateater - 900 kr, "Ugala"
 300 kr, Narva teater - 300 kr, "Endla"

¹ Eesti kultuurkapitali aruanded, 1939/40,
 lk. 15.

300 kr, „Kandle“ - 300 kr.¹ Näitlejatust loeti ühekordse tootuse saajatena: K. Tamme - 75 kr, O. Pultsov - 50 kr, K. Kõusa 80 kr, L. Hansson 64 kr. ja B. Kuuske - maa 60 kr.²

1934-35. a. kultuurkapitalide kulu- de aruanne sihtkapitalide nappra kujunes järgmises:

1. kirjandus sihtkapital	-	31.411 kr.
2. helikunsti	— " —	24.864 kr.
3. kujutava kunsti	— " —	24.302. kr.
4. näitekunsti	— " —	50.357.38. kr.
5. rahakultuuri	— " —	16.111.92 kr.
6. ajakirjandus	— " —	8.356.03. ³

Nagu näha, on elmiste aastata- ga võrreldes vähenenud kirjandus sihtkapitali osa, rahakultuuri ja helikunsti osa on aga kasvanud.

Skantide haldajale määrati sellel aastal juba 450 kr.

Jätkati ka riigivanema kirjandus- liitude arhiivide näitamist. 1935. a. riigivanema kirjandusliitude arhiivide said järgmised tööd:

1. Eesti kultuurkapitali aruanded, 1934-35, lk. 15.

2. „Kunst ja kirjandus“, 1934, nr. 22, lk. 1.

3. Sealsamas, koost. Eesti kultuurkapi- tali aruanded, 1934/35, lk. 5-7.

Nutsanurga "ümber jõel" - 1500 kr,
 Lempi "Armuradidus" - 1000 kr, Mälgu
 "Surmed majad" - 750 kr.¹

1935. a. loodi kultuurkapitali
 juurde Eesti Kultuuritegelaste Pensioni-
 kassa, mille ülesandeks oli maksta
 pensioni selle kassa liikmetele, nende
 tööaegse kaotamise ja vanaduse korral.
 Pensionikassa sai oma praeguse sisse-
 tulekuks liiknemaksudest, 10% kultuur-
 kapitali summadest.²

Selle kassa asutamise näitab, et
 kultuurkapitalile hakkas pensionide
 maksmine üle jõu käima ja aldi
 sunnitud otsima lisamaksud selle
 hõlmamiseks. Seda riik kergendas en-
 dole melgi pensionide maksmist, sest
 praegine asi pensionimaksust ku-
 ludest tuli kassa liikmetel endi
 äärel kanda.

1935. a. veebruaris näis kultuur-
 kapital tagasi vaadata oma
 kümneaastase tegevuse. Sel puhul
 ajakirjas "Teater" avaldatud

¹ "Looming", 1935, nr. 5, lk. 572.

² Eesti Entsüklopeedia täiendusköide, I kd,
 nr. 314.

artikkelis „10 aastat Eesti kultuurkapit-
tali“ on antud ülevaade kultuur-
kapitali tuludest kümne aasta jooksul.
„Kultuurkapitali asutamiseaasta
maksimaalkamist peale kuni 1936.
aastani on kultuurkapitali kasus
laekunud piiritusmäärgist 4.285.
535 kr. Kui piiritusmäärgist saadud
tulu moodustab nüüdsel ajal umbes
 $\frac{2}{3}$ kultuurkapitali tuludest, siis
annavad kõik teised tulualli-
kod nõrdemisi vähe. Nende hulgas
sisalub esimesel kohal tubanaaktsi-
silt nõtkav maks, mis moodustab
umbes $\frac{1}{5}$ kultuurkapitali tuludest“¹

1936. a. peale kultuurkapitali
aruanded püüdnud, mistõttu ei
olend nõimalik saada ülevaadet
üksikute sihtkapitalide kuludest.

1936. a. presidendi auhinna
määrati järgmistele teostele:
lindri „Kivi südamele“, Lütiste
„Naored partisanid“, „Päikesel-
aotel“, Mälgu „Õitsuv meri“²

¹ „Täht“, 1935, nr. 3, lk. 98-99.

² „Looming“, 1937, nr. 1, lk. 96.

1937. a. kirjanduse sihtkapitali auhinnaid määrati klubiile "Tuli ja tolm" 200 kr, Adamsonile "Mälestuste maja" 200 kr, Anvelliile "Elukirjum" 100 kr.¹ Tööd ei ole tähelepanud, samuti on auhinnaid väiksemaks jäänud. Presidendi auhinnaid määrati järgmistele teostele: Kiviuse "Kined marmortahvilit" 1000 kr, Tuglase "Kui tina" I - VIII, Lindrey, Urmas ja Merike "I ja II", Senguri "Tulekatas" 2

1938. a. auhinnaid presidendi poolt metsamurga "Kutsutud ja sootud" - 1500 kr, Nisnapuu. Saataranari - 750 kr, Parijõe "Firdaspoiss" 100 kr.³

Kirjanduse sihtkapitali poolt nõljaantavate auhindade ja presidendi poolt antavate auhindade vahel on juba määrdunud suur, et ei teki enam kahtlust, kuhu läheb auhindamine initsiatiiv -

¹ ENSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, si. nr. 393, lk. 23.

² "Looming", 1937, nr. 5, lk. 109.

³ "Looming", 1938, nr. 8, lk. 95.

— see läheb järjekindlalt üle fašistlikule diktatorile — presidendile. Romaan „Kutsutud ja seatud“ koostab nii usku kui ka kirikut. Tõest vältub idee, et kirikud ja usku tuleb säilitada sellisel kujul, nagu li ole midagi uut ja originaalset selle asemel välja mõeldud.

„Laatana vari“ on värskromaan, mis aruolajate poolt sai hinnangu kui nõrk teos. Nähtavasti meeldis fašistlikule diktatorile teos ideekodanliku klassisõja ilustamine Eestis.

„Laatana vari“ ja „Teraspross“ teinud oma ideedega fašistliku kodanluse ja said sellepärast ka auhinna.

1938. a. hakkas kehtima Eestis fašistliku põhiseadus. Selle alusel sai fašistliku diktatori, kes presidendile nime all valitsemise, piiramatat võimud. See asjaolu leidis kogu väljenduse ka kultuurikapitali tegevuses. Ilmub presidendi otsus Kultuurikapitali Nõukogu liikmetele määramise kohta. Nii määrati 1938. aastal 3-ks aastaks

Kultuurkapitali Nõukogu:

1. J. Uusots
2. O. Kallas
3. I. Püssov
4. V. Melnik
5. H. Kompus¹

Kultuurkapitali Nõukogu kuusis muutub täielikult reaktsionilisus, sest ta otsustas saad kindel foor ja Põhise kliki truu liige - jäni Uusots.

Ta mal aastal anti nägja ka järjekordne kultuurkapitali seaduse muutmise seadus. Paon sellest mõnd
pp

§ 14

kultuurkapitali valitakse üldiselt Kultuurkapitali Nõukogu. Kultuurkapitali Nõukogu koosneb 1) haridusministrist 2) majandusministrist või tema poolt valitud asutajast. 3) ühest Riigikogu

¹ „Riigi Teataja“, 1938, nr. 48, lk. 162b.

juhatuselt poolt valitud esindajast
4) Tartu ülikooli esindajast 5) Tallinna
Tehnikülikooli esindajast 6) EFA
esindajast 7) 5-st tuntud kulturi-
töölasest, kes määratakse vaha-
riigi presidendi poolt 3-ks aasta-
ks. Kultuurkapitali Nõukogu
tähtsate presidendi poolt kiinnita-
tud kodanokraalidel. Eelarve kiinni-
tab president. Lisetatulekust läheb
50% sihtkapitalile, 50% presidendi
käsuks.¹

Naagu sellest seadusest selgub,
muretseda peamine ärgusind posti-
tsioonid kodaniku vabariigi presi-
dendi omaks. 5-st kulturi töölasest
oli üks kindel mees, Konnäär - J. Uu-
als. See mees kiinnitas meele
näidat sellest, kuidas kodaniku
meeli siivendab meelestoonide
kultuuri pealtungi ja avas uued
meelestoonidele töölastele kulturi-
de juhtimise juurde, et nägija
tõrjuda progressiivsed kulturi-

¹ "Riigi Teataja", 1938, nr. 15, lk. 417.

kultuuri teguasi. Järgnevad kultuurikapit-
 tali seaduse muutmine kultus esile
 nasturaja ka ajanduseks. Nii kirjutas
 kunstnik nimel arustaja E. M. artiklis
 "Mii kunstide mureküsimusi" "Eesti
 Kultuurkapitali valitsemise ii" toimur
 mom demokraatlikel alustel, nii et
 nasturale alade valitavad paremad
 esindajad ii saa alustavalt kaasa
 rääkida kapitali valitsemise. Alates
 1934. a., millel toimus kultuurkapit-
 tali põhimääruse muutmine, ii all aga
 kunstnikel endil nende summade
 jaotamisel iide võimalik kaasa
 rääkida."

Kunstnikkonnale oli ka põhjust
 pahane olla, sest kultuurkapitali
 iudistel kunstinäitustel kõrvaldati
 ruumipandusel ligi pooled näjapane-
 mises isitatud tööd. Nii näitus
 pääsus kirjutava kunsti 1938. a. sügts-
 näitusel 92 kunstnikku 200 tööga,
 esimene aga ii pääsenud 40
 kunstnikku 200 tööga.²

¹ "Väim ja vaim", 1940, lk. 53.

² Eesti Entainlõpudia, Täienduskõide, 1940,
 lk. 314.

Eksponaatide valikud ei teostatud
ainult näituste hinnangu andmisega,
vaid vaadati ka kunstnike koolu-
rust organisatsioonidesse. Kunstinaitu-
ste korraldamise eest mõeti kõrgel
hinda, neid tööd ostu puhul toimus
töste hinna allatungimine sageli kuni
kolmandiku võrra alghinnast.

Kultuurkapitali 1939-40. a. ulase
siinimisi kodanlike natsiooni presi-
dendi poolt 434.000 kroonile¹

Kavas oli seda jaotada Eesti
Rahva Muuseumile ja ta allau-
tustele, Sjaloo Muuseumi asutamises
Tallinnas, Liivi Rahvamaja ehitamises
Lätis, F. R. Kreutzwaldi Muuseumile
maja ostmises ja õpetatud Eesti
Lutsile.²

1939-1940. a. kultuurkapitali
summade jaotamine aruande peendus,
mistõttu ei saanud jälgida kokku-
mõtet summade jaotamisest üksi-
kute sihtkapitalide vahel.

¹ Näim ja näim, 1940, lk. 4.

² Eesti Entsüklopeedia, täiendusnõude, I kd,
vg. 314.

1939. a. kirjanduse sihtkapitali auhinnad määrati järgmistele teostele:
Jakobsoni „Oktoobrikuu“, „Mees inimese“ - 900 kr, Rohki „Elutu“, „Tuisa saatused“ - 600 kr, Härveri „Pideu kestab“ 750 kr, Vallaku „Lambavargaga näpsti lohi juure“ - 700 kr, Jüri „Palgest palguse“ - 750 kr, Sirge „Käbi südames“ - 550 kr, Kippuli „Tseanda korrad“ - 450 kr, Kurilasni „Maantu tulud“ - 550 kr, Ristikivi „Tuli ja raud“ - 350 kr, Hiburitsa „Rist ja kõõm“ 350 kr, Lillaotsa „Neli soatust“ - 300 kr, Kõdsooni „Viit ja loorberid“ - 250 kr, Kiviase „Nimed marmortahvel“ - 350 kr.¹ Viimase auhinnaati list kordus 1937. a.

See ta presidendi auhinna asaliiks. Auhinnatud teoste autorid on peamiselt demokraatlikud kirjanikud. Selle kohta, kes mil aastal kirjanduse sihtkapitali auhindamise komisjoni esotsas olid, siin alla suutuvad

¹ E NSU OKKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5, st. nr. 511, lk. 99.

na andmeid leida, alitada aga näib, et seal olid esotsas demokraatlikult meelstatud inimesed, sest kirjanduse sihtkapitali esinduskogu valiti 19. märtsil 1939. a. Tuglas, Sempur, Jürna, Vallak, Adams, Ille.¹

Jakovsoni romaani „Oktoobrikuu“ peaosas langeb kodanliku perekonna moraali laostumise kirjutamisele I maailmasõja aegse tagalas, kuid romaan ei püüdu ainult perekonnale laostumise kirjutamisele, vaid haarab ka teisi probleeme. Silmapaistvat tähepanu on osutatud ka ärilise mandumise näitamisele. Ka kodanlikud „häätegevuse“ motiivid on traha kriitika alla mõtted.

1940. a. kirjanduse sihtkapitali ahiinud määrati Jakobsonile „Mälestused laulvast meelmonast“ ust - 100 kr, Kärnise „Õõsiti kumavad linnad“, ust „Käidud tudul“ ust 700 kr,

¹ „dooming“, 1939, no. 3, lk. 96.

Rohtile "Kuldne päevad" ja "Talu-
lapsed" ert - 600 kr, Kiule "Hõnne
nastu" ert - 600 kr, Kippelile "Kuld-
marikas" ert ja "Jüriöö" ert - 400 kr,
P. Krustnile "Kahe paanuse kõit-
maks" ert - 400 kr, Lütistile "Nulgus
ja varjud" ert - 500 kr, Hindile "Tule-
müü" ert - 400 kr!

Miks ei saanud auhinda aga
"Põrgupõhja uus Vanapagan"?

Kärneri "Õõiti kümavad linnad"
on käsitatud autori mälestusi oma
noorpõlvest, kodust ja vanematist.

Et 1939. - 1940. a. kultuur-
kapitali auhanded püüduvad, siis
taon siin ära tabeli, mis näitab
kui palju sai iga riiklikult
ühikult kultuurkapitali summa-
rid 1933. - 1939. aastani.

¹ ENSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 5,
si. nr. 393, lk. 1.

sühtkapital	saadud summa
1. kirjandus	230. 637. kr.
2. näitekunsti	288. 503. kr.
3. helikunsti	212. 544. kr.
4. kujutava kunsti	198. 799. kr.
5. kehakultuuri	52. 997. kr.
6. ajakirjandus	141. 141. kr.

Kultuurkapitali poolt igal aastal sühtkapitalidele jagatav summa kõikus ligikaudu 300.000 krooni ümber. See oli kodanliku Eesti alused arvestades üsna tõhus summa, kuid selle tagajärjel, et kultuurkapitali ressursid ei jaotatud vahetult: 1) kodanliku rahvariigi valitsuse osa, 2) sühtkapitalide osa, ei ole mitil ühe-aastast kui palju summasid ei valitsuse osa käibeks. Presidendi poolt väljaantud kirjanduslikud auhinnaud lubavad alustada, et kodanliku rahvariigi valitsuse osa käibeks ei ole

1. "Riigi Teataja", 1939. nr. 7, lk. 68.

suured summad. Sihtkapitaalide valit-
tused olid aga ühtlugu rahahädas.

Kultuurkapitali Nõukogu tuli nõuku
ainult naks nonda aastas, kulus, et
naku nõtta pooltasta ulame ja ei-
tada se valitsusele kinnitamiseks.

Kultuurkapitali Nõukogu vii
alemas küll ulame ja kultuuri-
nominjon, kuid selle tegevusest
ei ole andmeid, nähtavasti ta
praktiliselt ei suutnud midagi
nonda saata. Kultuurkapitali

Nõukogu peamine nõrk külg seis-
nes selles, et tal puudus pidev
side sihtkapitaalide valitsustega.

Fõki küll, Nõukogu esimeheks
oli haridusminister ja kultuur-
kapitali ning selle asjaajamisest
juhtis haridusministri ümri teadus-
ja kunstiosakonna direktor, kuid
mii ühel vii ka tund oli küll
käigu murega rohkem tegevust
kui kultuurkapitaliga. Su ali
mii naid lisakoostus.

Kuid tuleb arvestada Kultuur-
kapitali Nõukogu koosseisu ja

ta ühesanduse, mis talli anti järjekorralikult valituse poolt ja me mõistame, et selline Kultuurkapitali Nõukogu nõukogu side sihtkapitalidega oli iningi positiivne nähe, kuna ta andis suhteliselt vahad need sihtkapitalide valitustele, mis olid lähemal kultuurile. Nii mõnigi nõud said sihtkapitalides enamuse progressiivsed kultuuritegjad, millest annab tunnistust sihtkapitalide tegevus, näiteks auhindamine jne. Kodanlike ringkondade peamist rahulolematust kultuurkapitaliga tingis summade juhuslik ja plaanivärske jäätamine, nagu nad näitavad, mis näitab, et kodanlused ei läinud ka järjekorralikult diktaatori ajal nõuda kultuurile täiesti oma soovide kohaselt planeerida.

Kultuurkapitali summade jäätamine etendab mõningord vihkataki alust osa miisugused momentid nagu partiline kuu-

mus, organisatsiooniline kultuurus jne.

Kultuurkapitali summad lähevad nahele ka niisuguste esmärkide teenistusse, millele ei aland midagi ühist kultuurilise edasiarendamisega, nagu sellised organid kui Snautide Selts, mis sai ka toetust kultuurkapitalist. Samuti tuli kultuurkapitali summadest toetusi jagada muusikakoolidele ja pro-müüsitööle. See kõne kuulus linna-omavalitsuse eelarve alla, kuid seal saadav toetus oli niivõrd väike, et tuli kultuurkapitali poole pöörduda.

Perioodiliste toetuste süsteemi kirjanihke ei aland äigesti lahendatud. Taetus määrati kirjanihke, millele ei aland mingit kõrvalist teenistust peale kirjandusliku tegevuse. See süsteem soodustas mille kirjandusliku loomingu, kuid tal oli ka oma puudus, sest ta oli ülekõrge nende loovate kirjanihke vastu, kes alid mõnes ametis peale kirjandusliku tegevuse.

Nud kirjandus ei saanud kultuurkapitalist üldse osa. See tekitab lahkeliisid kirjanduse juures, sest ta annab nad ebasõbralike tingimustesse. Tähtsustust leidnud (muidugi üldse proovilt) kirjandus alused püüdnud saama kehtivat stipendiumi, mis neid oleks stimuleerinud loovaks tööks. Tänu ringkonnas ära nimetaja kultuurkapitalist jagatud toetustesajalist kirjandust. Andmed haaravad ajavahemikku 1925. a. kuni 1940. a. 15. märtsini.

1. Tammsaare	23.455.10 kr.
2. Under	22.383.33 kr.
3. Tubel	21.905.05 kr.
4. Fuglas	20.343.23 kr.
5. Randmaa	19.763.60 kr.
6. Luts	17.378.80 kr.
7. Mõlu	17.317.50 kr.
8. Nisnapuu	16.911.37 kr.
9. Gailit	13.712.95 kr.
10. Nilde	11.538. -kr.
11. Haava	11.140. -kr.
12. Kämer	10.280.10 kr.
13. Pedajas	10.234.80 kr.

14.	Kivikas	8. 911. 52. kr.
15.	Koht	8. 629. 10. kr.
16.	Lütiste	8. 471. - kr.
17.	Alle	8. 210. 10. kr.
18.	Kindrey	7. 764. 26. kr.
19.	Liiu	7. 371. 99. kr.
20.	Jakobson	7. 303. 70. kr.
21.	Senyer	6. 217. 70. nr.
22.	Adams	5. 980 - kr.
23.	Nöhrmann	5. 810 - kr.
24.	Adron	5. 264. 68. kr.
25.	Liiu	4. 495. nr.
26.	Adamson	3. 961. 70. kr.
27.	Raud	3. 579. 10. kr.
28.	Jirna	2. 707. 17. kr.
29.	Rennit	2. 550 - kr.
30.	Antson	2. 372 - kr.
31.	Sereyamin	2. 292. 80. nr.
32.	Luits	1. 900. nr.
33.	Falvik	1. 870 - kr.
34.	Alver	1. 610 - kr.
35.	Oengo	1. 470. nr.
36.	Fasso	1. 200. nr.
37.	Vüding	1. 114 - kr.
38.	Jain	- 975 nr.
39.	Krustan, P	895 nr.
40.	Mänd mets	800 nr.

5. Pöden	740 kr.
6. Rook	150 kr.
7. Saaberg	240 kr.
8. Saomingsas	540 kr.
9. Saom	180 kr.
10. Nardi	200 kr.
11. Grünfeld	270 kr.
12. Sumakov	200 kr. ¹

Nagu sellest nimekirjast selgub, on mõned enamik Eesti kirjanikest soanud kultuurkapitalist toetusi. Nõis nagu allas toetuste jagamine toimunud vastavalt kirjandusliku tootmise kvaliteedile, mis erineb kas on allas kirjandus nagu Tammsaare, Kihel jt. Tegelikult ei ole see päris nii. Kodanuse li soanud müüda minna suurelt kunstnikest, mille loomingu ei näga populaarne, teistest kirjast piirides ta sel teel omastada nende loomingu.

1. ENSU ORKA, fond nr. 1108, nimistu nr. 6, sis. nr. 978, lk. 1.

näite us Tammsaare. Sellepärast on
 sin silmas peetud nii kirjanduse
 maailmavaadet kui ka loomingut,
 sest esimesel korral, mis on suuri suuna-
 ste saanud, on ka sellised kirja-
 nikud nagu Mölk, Under, Varnapuu,
 Gailit jt. Barbarus on aga üks vii-
 maseid.

Kultuurkapitali antamine oli
 iseenesest majalin üritus, isegi
 on kui palju ta võrda muutis
 saata. Ei ole kahtlust selles,
 et kui kultuurkapitali tegevus
 juhtimine alles tema asuta-
 misest peale meeni tegevuse
 lõpuni aland sesti progressiiv-
 selt kultuuritegevuse näis, siis alles
 saavutuse ja heade ürituste
 nimelisi aland mitu võrda parem.
 Kultuurkapitali tegevuse kohta
 mõime kokkuvõtteks ühineda
 A. Klee sõnadega, mis ta ütles
 juba 1933. a: "Näib alla uues
 selli kartuseta meie naimse
 kultuuri alal paljingsi tege-

gemata jäänd, kuid kui palju oli
 jagu lemist ja intriigi kultuurkapitali
 kesse moli ümber."

Lõpposa

hinnata, tuleb meenutada millised tingimused arid rahvuskultuuri arengus kodanliku võime aastatel.

Kujunaks näites sellest on esteetiline kultuurkapitali tegevus ja nõustus, mis toimus selle ümber.

Kultuurkapitali aretamise ideed sündisid demokraatlikult meelstatud intelligenti hulgas. Nüüd aastat võideldi selle ideed elluviimise eest, kuni kodanlus ta rõõmsasti vastu võttis ja talu elluviimise andis. Seda oli ta sunnitud tegema, et oma profitsiooni ka kultuurilise tugevada, et kultuuri kaudu allutada tööriistklassi. Kodanlus püüdis kultuurkapitali aretamisega allutada oma kogu rahvuskultuuri, et muuta ta sotsiaalselt reaktiivseks kodanluse kultuuriks.

Progressiivsed kultuuritegijad teadsid oma eesmärgiks aga vastupidise suuna - toetada kultuurkapitali kaudu just demokraatlikku suuna rahvuskultuuri.

Sellel piirmal tekkiski mõttelus kodan-
 luse ja progressivse kultuuri tege-
 laste vahel kultuurikapitali ümber.
 Õsi alguse ühimeelse põhjal mõime
 näita, et kultuurikapital teenis
 põhiliselt valitseva kodanluse
 huvi, kuid kodanlusele ei läinud
 süüki nõrda kultuurikapitali
 nõndu ära osta ja oma
 tunnistuse nõrvata kõiki de-
 mokraatlikult meelstatud kulturi-
 tiglasti. Selle kohta on senukaks
 näiteks ~~on~~ nende kultuuri-
 tiglasti loomine, kuigi kodanlusele
 õnnetus mõningate loomingu
 ajuliselt mõjutada (kõrner) ja
 mõnda na täiesti reaktiivse-
 lik kultuuri tunnistuse värvata
 (Kivinas, Võrsapuu) Suge
 kodanluse soovitas oma es-
 märgi naid piiratud ula-
 tuses.

Tänuvalt sellest mõttelusest
 teenis kultuurikapital ka asa-
 list demokraatlikku suunaga
 rahvuskuultuuri arengu huvi.

See tema nõuab liugimata üsisk-
 arjalikumad lähilöötmist, et anda
 talle konkreetsemad hirmangud.

Kasutatud kirjandus:

1. J. V. Lenin „Küütilisi märkmeid rahvusriisimise kohta“, Tööd, 20. kd, Tallinn 1953.
2. All, A, Valitud tööd, Tallinn 1954.
3. Käru, J, Unustatud Emajõgi, Tallinn 1920
4. Kuvits, K, Seadused ja määrused teaduse, kunsti ja kirjanduse alal, Tallinn 1931.
5. Eesti Entsüklopeedia, II kd, Tallinn 1933
6. Eesti Entsüklopeedia täiendusnäide, I kd, Tallinn 1940
7. Näim ja Naim, Tallinn 1940

Ajakirjandus:

8. „Kunst ja kirjandus“, Tallinn 1932. - 33.

8. "Kunst ja kirjandus", Tallinn, 1932-33.
9. "Dooming", Tallinn, 1927. - 1939.
10. "Kool", Tallinn, 1933.
11. "Teater", Tallinn, 1935.
tjalhed:
12. "Päevaliht", Tallinn, 1922. - 1930.
13. "Riigi Teataja", Tallinn, 1925. - 1938.
14. "Lisv ja Nasar", Tallinn, 1957.
15. "Üliõpilasliht", Tallinn, 1926.
* * *
16. Kultuurkapitali aruanded, Tallinn, 1925. - 1935.
* * *
17. ENSV ORKA, Haridus- ja sotsiaalseministruumi fond nr. 1108, 1925. - 1940.

Sisukord:

Sisukirjeldus	lk. 2 - 7
I pt. "Kultuurkapitali asutamine ja tegevus kuni 1934. aastani	lk. 7 - 54
II pt. "Kultuurkapitali tege- mus 1934. - 1940. a"	lk. 54 - 81
Lõppsõna	lk. 81 - 85
Kasutatud kirjandus	lk. 85 - 87